

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเสนอตามลำดับดังนี้

- 2.1 พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 2.2 คุณภาพชีวิต
- 2.3 ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต
  - 2.3.1 ปทัสถานของกลุ่ม
  - 2.3.2 การเห็นแบบอย่างที่เหมาะสม
  - 2.3.3 เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
  - 2.3.4 ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน
  - 2.3.5 จิตพอเพียง
- 2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย
- 2.5 สมมติฐานการวิจัย

โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ถ้าจะยกปัญหาที่สำคัญในยุคนปัจจุบันว่ามนุษย์ต้องเปลี่ยนแปลงตนเองและสังคมอย่างไรจึงจะทำให้โลกนี้น่าอยู่อย่างยั่งยืน นักจิตวิทยาคนหนึ่งนำโดย Oskamp (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2552: 22-23 อ้างอิงจาก Oskamp, 2000) ได้ให้คำตอบไว้ 6 ประการ ดังนี้ 1) มีพฤติกรรมการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายกว่าเดิม 2) การมีพฤติกรรมที่ชัดเจนในการลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ 3) สร้างปทัสถานทางสังคมเกี่ยวกับพฤติกรรมลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยผ่านกฎหมายและกฎระเบียบใหม่ๆ 4) เน้นส่งเสริมความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเฉพาะที่จะมีผลต่อสภาพแวดล้อม 5) รวมตัวกันจัดกิจกรรมต่างๆ ที่

จะช่วยป้องกันการทำลายธรรมชาติและใช้สิ่งแวดล้อมให้เป็นประโยชน์ให้มาก และ 6) สร้างและยอมรับค่านิยมใหม่ๆ ที่สำคัญต่อการอยู่รอดของโลกและของสิ่งมีชีวิตบนโลกอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2539) ที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบนพื้นฐานการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าต้องพัฒนาเพื่อความดำรงอยู่ดีของมนุษย์ ซึ่งหมายถึง การที่มนุษย์เป็นอยู่อย่างมีอิสรภาพและสันติสุขในโลกที่เกื้อกูล ซึ่งการดำรงอยู่ด้วยดีของมนุษย์นั้นต้องอาศัยความเป็นไปอย่างประสานและเกื้อกูลกันของระบบความสัมพันธ์แห่งองค์ประกอบ 3 อย่างคือ ตัวมนุษย์ สังคม และธรรมชาติแวดล้อม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและการมีพฤติกรรมที่ชัดเจนในการลดการใช้และ/หรือการป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติถือเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้โลกนี้เป็นไปอย่างประสานและเกื้อกูลกันอย่างยั่งยืน ดังนั้นการตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

2.1.1 ความหมายของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาจากคำว่า “พฤติกรรม” และ “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” ในทางจิตวิทยาให้ความหมายของพฤติกรรมว่าหมายถึงกิจกรรมหรือการกระทำทุกอย่างที่มนุษย์แสดงออกมา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมภายนอก (Overt behavior) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถมองเห็น สังเกตเห็นได้จากภายนอก เช่น การเดิน การยืน การพูด เป็นต้น และพฤติกรรมภายใน (Covert behavior) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถเห็นชัดเจนด้วยตาจำเป็นต้องใช้เครื่องมือวัดและตรวจสอบ เช่น ความรู้สึก การรับรู้ การจำ การคิด และการตัดสินใจ (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2526: 4; อารี พันธุ์มณี, 2546: 13-14)

สำหรับความหมายของ “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” นั้น พบว่าโดยทั่วไปคำว่า “อนุรักษ์” หมายถึงรักษาให้คงเดิม แต่เมื่อนำคำว่า “อนุรักษ์” มาใช้คู่กับคำว่า “ทรัพยากรธรรมชาติ” จะหมายถึง สงวนรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น รู้จักใช้ให้ถูกต้องและได้ผลคุ้มค่า ให้มีการคงอยู่หรือสูญเสียน้อยที่สุด (องค์การค้ำของคुरुสภา, 2536: 566-567) อย่างไรก็ตามพบว่า ทรัพยากรธรรมชาติถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ หุ่นยนต์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงานและกำลังแรงงานมนุษย์ เป็นต้น ในขณะที่สิ่งแวดล้อม หมายถึง

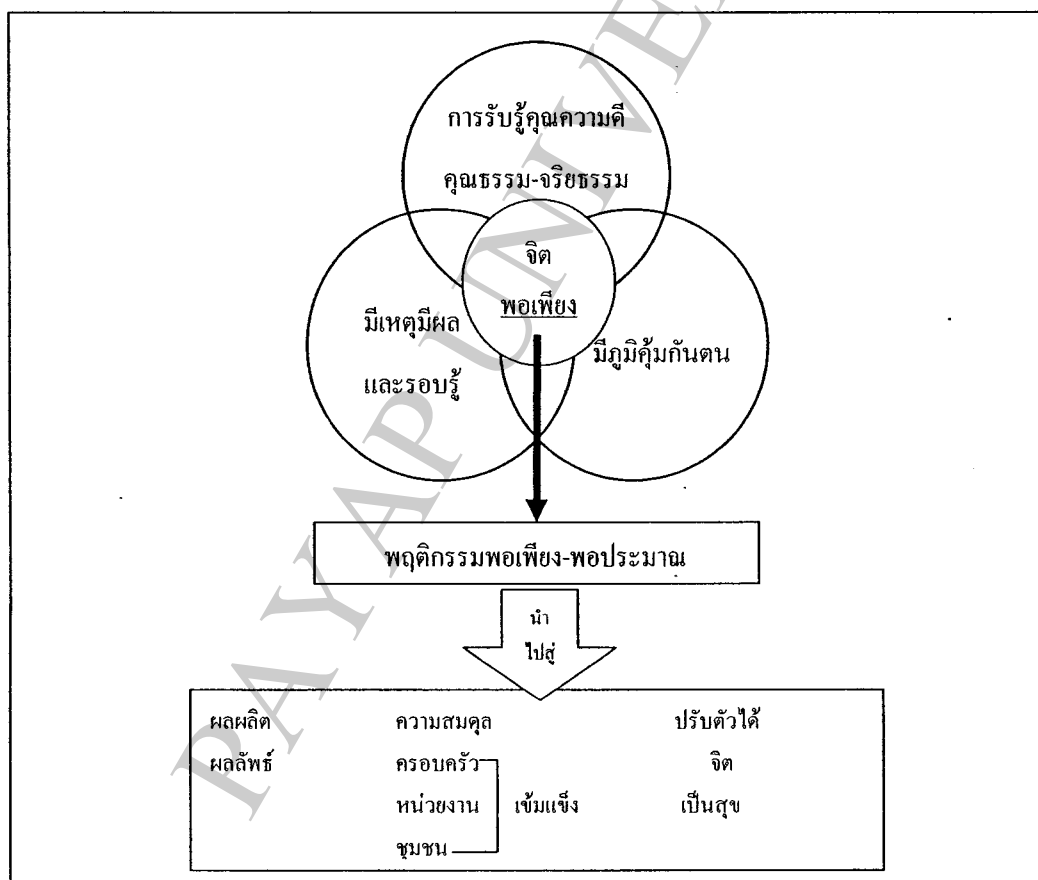
สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งสิ่งที่มีชีวิต สิ่งที่ไม่มีชีวิต สิ่งที่ได้ด้วยตาเปล่าและไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ที่เรียกว่า “สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ” และ/หรือสิ่งที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ที่เรียกว่า “สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม” (พรชัย ธรรมธรรม และจินตนา ทวีมา, 2552)

สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural environment) แบ่งได้ดังนี้ 1) สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ หรือทางชีวภูมิศาสตร์ ได้แก่ พืชพันธุ์ธรรมชาติต่างๆ สัตว์ป่า ป่าไม้ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่อยู่รอบตัวเราและมวลมนุษย์ และ 2) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต ที่อาจเห็นหรือไม่เห็นได้ ได้แก่ อากาศ ดิน น้ำ ก๊าซ อากาศ แร่ รังสีความร้อน แสงสว่าง ทัศนียภาพต่างๆ ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง ทะเลสาบ และทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิด ส่วนสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made environment) แบ่งออกเป็น 1) สิ่งแวดล้อมวัตถุ คือสิ่งที่เป็นรูปธรรมมองเห็นจับต้องได้ ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้าง เช่น บ้านเรือน ถนน เมือง สะพาน รถ เครื่องบิน เจดีย์ วัด โบราณวัตถุ และโบราณสถาน เป็นต้น และ 2) สิ่งแวดล้อมทางสังคม คือสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือไม่มีตัวตน และจับต้องไม่ได้ อาจสร้างขึ้นโดยตั้งใจและ/หรือไม่ตั้งใจ หรือเป็นการสร้างเพื่อความเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และกฎเกณฑ์ เป็นต้น (สวัสดี โนนสูง, 2543: 5-6 ; นิวัตติ์ เรื่องพานิช, 2542: 5; กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2540: 13) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การสงวนรักษาสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว ทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ที่เรียกว่า “สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ” และสิ่งที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ที่เรียกว่า “สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม” ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การรู้จักใช้ให้ถูกต้องและได้ผลคุ้มค่า การช่วยให้มีการคงอยู่หรือสูญเสียน้อยที่สุด

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การกระทำของบุคคลทั้งที่สามารถมองเห็นได้จากภายนอกและไม่สามารถเห็นชัดเจนด้วยตา เกี่ยวกับการสงวนรักษาสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การรู้จักใช้ให้ถูกต้องและได้ผลคุ้มค่า การช่วยให้มีการคงอยู่หรือสูญเสียน้อยที่สุด โดยในการศึกษารั้วนี้คณะผู้วิจัยได้จำแนกพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมออกเป็น พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

2.1.2 พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับคุณภาพชีวิต

พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นพฤติกรรมหนึ่งที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มของพฤติกรรมที่ดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยอาจเรียกสั้นๆ ว่า “พฤติกรรมพอเพียง” (เย็นใจ เลาหวนิช, 2552: 7) อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมที่ถูกจัดว่าอยู่ในกลุ่มของพฤติกรรมพอเพียงนั้น มีข้อบ่งชี้ที่สำคัญคือ 1) ต้องเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการที่บุคคลมีจิตพอเพียง ตามลักษณะ 3 ห่วง 2 เงื่อนไขของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 2) พฤติกรรมนั้นจะต้องเป็นพฤติกรรมที่นำไปสู่ผลผลิตที่เป็นการปรับตัวได้และสมดุล อันจะนำไปสู่ผลลัพธ์ คือ ความเข้มแข็งถาวรของครอบครัว หน่วยงาน และชุมชน ตลอดจนการมีจิตที่เป็นสุข ดังภาพ 2.1 (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2552: 5)

ภาพ 2.1 บทบาทของ “จิตพอเพียง” ในแนวของจิตพฤติกรรมศาสตร์

ที่มา : ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2552: 5)

ซึ่งการที่บุคคลมี “จิตที่เป็นสุข” (Well-being) นั้นถือว่าเป็นลักษณะสูงสุดของการมี “คุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคล” (Quality of life) นั้นเอง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2552: 13, 19-20)

จากที่กล่าวที่มาจะเห็นได้ว่าการมีพฤติกรรมพอเพียงน่าจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคล ด้วยเหตุนี้คณะผู้วิจัยจึงคาดว่าพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่จัดว่าเป็นพฤติกรรมพอเพียงอย่างหนึ่งนั้นน่าจะมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

2.2 คุณภาพชีวิต

2.2.1 ความสำคัญของคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในสังคม ถือเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนาประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นเจตนารมณ์ที่สืบทอดมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) จนกระทั่งปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่มุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าคุณภาพชีวิตเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนาประเทศ และยังเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาบุคคลและสังคม (อรพินทร์ ชุชม อัจฉรา สุขารมณ และอุษา ศรีจินดารัตน์, 2549: 13) และการที่บุคคลมีคุณภาพที่ดียังถือว่าเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ในระดับบุคคล (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2552: 13) ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับบุคคลนี้จะเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับครอบครัว หน่วยงาน ชุมชน และประเทศชาติต่อไป (Howard, 2000 ; Schmuck & Vlek, 2003)

2.2.2 ความหมายของคุณภาพชีวิต

ในการศึกษาความหมายของคุณภาพชีวิตพบว่ามีการให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้อย่างหลากหลาย อาทิ ดวงเดือน พันธุมนาวินและคณะ (2540) ได้ให้นิยามคุณภาพชีวิตในงานวิจัยไว้ว่าคุณภาพชีวิต หมายถึง ความรู้สึกพอใจในด้านชีวิตของตน ทั้งทางด้านจิต ด้านสังคมและทางด้านวัตถุ ขณะที่อรพินทร์ ชุชม อัจฉรา สุขารมณ และอุษา ศรีจินดารัตน์ (2549: 6) เห็นว่าคุณภาพชีวิต หมายถึง

การที่บุคคลมีความสุข พอใจในชีวิต มีการเห็นคุณค่าในตนเอง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการพัฒนาตนเอง และมีความสามารถในการปรับตัวได้

นอกจากนี้ สุชีรา ภัทรายุทธวรรณ (2548: 527) ได้ประมวลความหมายของคุณภาพชีวิตจากทั้งองค์การอนามัยโลกและองค์การ UNESCO ว่าหมายถึงระดับการมีชีวิตที่ดี มีความสุข และความพึงพอใจในชีวิตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นการประสานการรับรู้ของบุคคลในด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม สิ่งแวดล้อม ภายใต้วฒนธรรม ค่านิยม และเป้าหมายในชีวิตของแต่ละคน โดยการรับรู้ของบุคคลด้านร่างกาย (Physical domain) จะเป็นการรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลที่มีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความสุขสบาย การรับรู้ถึงผลกำลังในการดำเนินชีวิตในชีวิตประจำวัน และการรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน เป็นต้น ขณะที่การรับรู้ของบุคคลด้านจิตใจ (Psychological domain) เป็นการรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และการรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับเรื่องต่างๆ ของตน เป็นต้น ส่วนการรับรู้ของบุคคลด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships domain) เป็นการรับรู้ความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น เช่น การรับรู้ถึงการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ที่ตนเองได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม และการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศ เป็นต้น สำหรับการรับรู้ของบุคคลด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental domain) เป็นการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ที่ตนเองมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ปราศจากมลพิษต่างๆ และการรับรู้ที่ตนเองมีโอกาสได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่างๆ เป็นต้น (สุชีรา ภัทรายุทธวรรณ, 2548:566-568)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ามีผู้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์แล้วสรุปเป็นความหมายของคุณภาพชีวิตว่าหมายถึง การที่บุคคลมีชีวิตที่ดี มีความสุข และมีความพึงพอใจในชีวิต ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านสิ่งแวดล้อม

2.3 ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต

ในการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี จังหวัดเชียงใหม่ครั้งนี้เน้นอธิบายสาเหตุของพฤติกรรมตามรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม ซึ่งจากการประมวลทฤษฎีและงานวิจัยที่ใช้รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมนี้ ได้ข้อสรุปว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากสาเหตุหลัก 4 ประเภท คือ 1. ลักษณะของสถานการณ์ซึ่งหมายถึง สถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวบุคคลหรือการรับรู้ของบุคคลที่เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 2. จิตลักษณะเดิมของผู้กระทำ ซึ่งหมายถึง ลักษณะทางจิตใจที่ส่งผลผลักดันให้เกิดพฤติกรรมหนึ่งๆ เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นสะสมในตัวบุคคลจากอดีตถึงปัจจุบัน 3. จิตลักษณะเดิมของผู้กระทำร่วมกับลักษณะของสถานการณ์ที่เรียกว่าปฏิสัมพันธ์แบบกลไก (Mechanical interaction) และ 4. จิตลักษณะตามสถานการณ์หรือเรียกว่าปฏิสัมพันธ์แบบในตน (Organisms interaction) ซึ่งเป็นลักษณะทางจิตใจที่เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ (งามตา วนิทานนท์, 2546: 5; ควงเดือน พันธุมนาวิน, 2546: 2) โดยบูรณาการตัวแปรสำคัญที่พบว่ามีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังนี้คือ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคม ได้แก่ ตัวแปรปทัสถานของกลุ่ม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura ได้แก่ ตัวแปรการเห็นแบบอย่างที่เหมาะสม ซึ่งตัวแปรจากทั้งสองแนวคิดนี้ถือว่าเป็นตัวแปรลักษณะของสถานการณ์ ทฤษฎีค่านิยมจริยธรรมของ ควงเดือน พันธุมนาวิน ได้แก่ ตัวแปรลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้แก่ ตัวแปรจิตพอเพียง ซึ่งตัวแปรจากทั้งสองแนวคิดนี้ถือว่าเป็นตัวแปรจิตลักษณะเดิม โดยมีตัวแปรเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งถือว่าเป็นตัวแปรจิตลักษณะตามสถานการณ์เป็นตัวแปรคั่นกลาง

ซึ่งจากการศึกษาตัวแปรต่างๆ ที่นำมากำหนดเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรีครั้งนี้ สรุปได้ดังนี้

2.3.1 ตัวแปรปทัสถานของกลุ่ม

ปทัสถานหรือบรรทัดฐาน (Norms) เป็นสาเหตุทางด้านสถานการณ์ที่สำคัญประการหนึ่งต่อการมีพฤติกรรมที่เหมาะสมอย่างยั่งยืน (ควงเดือน พันธุมนาวิน, 2552: 22) ทั้งนี้เนื่องจากปทัสถานถือว่าเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานอันจำเป็นยิ่งสำหรับสังคมมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้น และถูกถ่ายทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน เป็นแบบแผนการกระทำที่ช่วยให้มนุษย์ไม่ต้องเสียเวลาคิดไตร่ตรองว่าจะปฏิบัติตัวอย่างไรในสถานการณ์ต่างๆ นอกจากนี้ปทัสถานยังมีบทบาทที่สำคัญต่อการควบคุม

สัมพันธภาพของบุคคลในสังคม กล่าวคือ ช่วยทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปตามที่สังคมปรารถนา ทำให้เกิดระเบียบแบบแผนอันดีงาม ช่วยกำกับให้มนุษย์ในสังคมหนึ่งสามารถประพฤติตนได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง (มงคล หวังสุขใจ, สิริพร ศรีหนองโคตร และชมพู โกติรัมย์, 2538: 55)

ปทัสถานจะดำรงอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของบุคคลตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากการที่บุคคลรู้สึกไม่สบายใจ วิตกกังวลหรือกลัวการถูกลงโทษเมื่อทำในสิ่งที่ไม่ควร ปทัสถานจึงเป็นระบบสัญลักษณ์ชนิดหนึ่งที่คนในสังคมกำหนดขึ้นและรับรู้ร่วมกัน บุคคลจะปฏิเสธที่จะไม่รับรู้ปทัสถานของสังคมไม่ได้ อีกทั้งปทัสถานยังช่วยให้บุคคลตัดสินใจประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ ของบุคคลในกลุ่มหรือในสังคมหนึ่งๆ (สุดา ภิรมย์แก้ว, 2541:60)

นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่าปทัสถานทางสังคมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบุคคลกลุ่มต่างๆ เช่น งานวิจัยของภัทรกร อิศระภาคย์ (2550: 60-70) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ปทัสถานทางสังคมกับพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า และพฤติกรรมการสนับสนุนให้ผู้อื่นทิ้งขยะอย่างเหมาะสมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 356 คน พบว่าการรับรู้ปทัสถานทางสังคม เป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับที่ 5 ของพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า และเป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับที่ 3 ของพฤติกรรมการสนับสนุนให้ผู้อื่นทิ้งขยะอย่างเหมาะสม นั่นคือ นักเรียนที่มีปทัสถานทางสังคมมากจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า และพฤติกรรมการสนับสนุนให้ผู้อื่นทิ้งขยะอย่างเหมาะสมมากด้วย ผลการวิจัยที่ได้พบสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของนรา จันชนะกิจ (2548:100) ที่ศึกษาพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถืออย่างมีประโยชน์ของนิสิตปริญญาตรี ซึ่งพบว่า การรับรู้ปทัสถานทางสังคมเป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับที่ 2 ของพฤติกรรมนี้

อย่างไรก็ตามนอกจากจะพบว่าปทัสถานทางสังคมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบุคคลกลุ่มต่างๆ แล้ว จากการศึกษาของลินดา สุวรรณดี (2543: 127-128) ที่ได้ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมลดปริมาณขยะของนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์ ยังพบว่าผู้ที่รับรู้ปทัสถานทางสังคมสูง มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมลดปริมาณขยะมากกว่าผู้ที่รับรู้ปทัสถานทางสังคมต่ำร่วมด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าปทัสถานน่าจะเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบุคคล ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้นำ

ตัวแปรนี้มาร่วมในการศึกษาคั้งนี้ โดยคาดว่าปทัสถานของกลุ่มน่าจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาปริญญาตรี จังหวัดเชียงใหม่

ความหมายของปทัสถานของกลุ่ม

ปทัสถาน หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม เป็นมาตรฐานกำหนดว่าการกระทำใดถูก การกระทำใดผิด การกระทำโดยยอมรับได้หรือไม่ได้ การกระทำใดควรหรือไม่ควรกระทำ ซึ่งปทัสถานสามารถแยกออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะของวิธีการควบคุมที่ใช้กับผู้ฝ่าฝืน ลักษณะที่มาและความสำคัญของปทัสถานนั้นๆ ดังนี้ (สุดา ภิรมย์แก้ว, 2541: 60-62)

1. วิถีประชา (Folkways) หมายถึง แนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้แก่ การพูด การกิน การเดิน การแต่งกาย ฯลฯ ที่ปฏิบัติกันมาจนเคยชินเป็นนิสัยจนไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นภาระหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่มีมานานแล้ว และใช้กันอย่างแพร่หลาย เป็นมาตรฐานในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นนิสัยสังคมของคนในสังคมหนึ่งๆ ไม่มีการบังคับที่เข้มงวดให้ปฏิบัติตาม แต่ทุกคนก็ปฏิบัติเพราะอยากเหมือนคนอื่นๆ ผู้ที่ฝ่าฝืนวิถีประชาอาจถูกลงโทษด้วยการนินทาหัวเราะเยาะเย้ย หรือการตำหนิติเตียนโดยชาวบ้านทั้งหลาย ตัวอย่างของวิถีประชาในสังคมไทย เช่น การทักทายด้วยการไหว้ การมีน้ำใจต่อผู้ที่อ่อนแอ เด็ก หญิงมีครรภ์ และคนชรา เป็นต้น วิถีประชาจะแตกต่างกันไปตามกลุ่มและสังคม รวมทั้งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป

2. จารีต (Mores) เป็นกฎของสังคมที่กำหนดว่า การกระทำใดถูก การกระทำใดผิด การกระทำใดเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว เป็นกฎเกณฑ์และข้อห้ามที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม การฝ่าฝืนจารีตถือว่ามีผลกระทบกระเทือนต่อสังคมโดยส่วนรวม โดยเฉพาะกระทบกระเทือนต่อความเชื่อทางศีลธรรมของคนทั่วไปที่ยึดถือ ผู้ฝ่าฝืนมักจะถูกลงโทษอย่างรุนแรงจากสมาชิกของสังคม จารีตประกอบไปด้วย 1) กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ เช่น พ่อแม่ต้องเลี้ยงดูลูก ลูกต้องกตัญญูต่อพ่อแม่ เด็กต้องเคารพผู้ใหญ่ ครูต้องสอนหนังสือนักเรียนและเป็นตัวอย่างที่ดีของนักเรียน แพทย์ต้องรักษาคณไข้ เป็นต้น และ 2) ข้อห้าม (Taboo) ในเรื่องต่างๆ เช่น ห้ามแพทย์ล่วงเกินคนไข้ ห้ามอาจารย์ล่วงลามนักศึกษา ผู้นับถือศาสนาอิสลามห้ามกินหมู ห้ามพระยุ่งเกี่ยวกับทางโลกีย์ ห้ามมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างสายเลือดเดียวกัน

จารีตเป็นสิ่งที่คนทั่วไปเชื่อกันว่าจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคม ดังนั้น คนส่วนใหญ่จึงยอมรับหรือยึดถือจารีตเป็นสิ่งสำคัญ และต้องไม่ฝ่าฝืนจารีต เป็นสิ่งที่

มีพลังคอยควบคุมสังคมอย่างเคร่งครัด และคนมักไม่กล้าฝ่าฝืน ผู้ฝ่าฝืนจะเป็นคนชั่ว คนเลวทำให้เสียชื่อเสียง ต้องถูกลงโทษจากสังคม การลงโทษจะกระทำโดยชาวบ้านและญาติพี่น้องของตนเอง

3. กฎหมาย (Laws) เป็นระเบียบกฎเกณฑ์ที่เขียนไว้เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนอย่างเป็นทางการ มีองค์กรเฉพาะทำหน้าที่คอยบังคับควบคุมสมาชิกให้ปฏิบัติตาม คือ องค์กรของรัฐประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล กรมราชทัณฑ์ หรือเรียกว่า กระบวนการยุติธรรม ใครละเมิด หรือฝ่าฝืนจะถูกจับมาลงโทษตามที่ได้กำหนดไว้แตกต่างกันไปตามความรุนแรงของการกระทำนั้นๆ ซึ่งมีตั้งแต่ ปรับ จอมจำ หรือประหารชีวิต กฎหมายมีที่มาจากวิถีประเพณีและจารีตที่สำคัญที่มีอยู่ก่อนแล้ว หรือเกิดจากการบัญญัติขึ้นมาใหม่โดยผู้มีอำนาจรัฐ กฎหมายที่ดั้นนั้นจะต้องสอดคล้องหรือไม่ขัดแย้งกับวิถีประเพณีและจารีตที่ชาวบ้านยึดถือ ต้องทันต่อเหตุการณ์ หรือทันต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป รวมทั้งต้องคำนึงถึงความสามารถหรือความพร้อมในการบังคับใช้กฎหมายของฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงได้ให้ความหมายของปทัสถานของกลุ่มว่า หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวมเห็นว่าถูกต้องเหมาะสม จำแนกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ วิถีประเพณี จารีต และกฎหมาย

2.3.2 ตัวแปรการเห็นแบบอย่างที่เหมาะสม

นอกจากปทัสถานแล้วการเห็นแบบอย่างที่เหมาะสมก็เป็นปัจจัยด้านสถานการณ์ที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีพฤติกรรมที่เหมาะสมอย่างยั่งยืน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2552: 22) จากการศึกษางานวิจัยที่ได้นำตัวแปรการเห็นแบบอย่างที่เหมาะสมมากำหนดเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นที่พบผลที่สอดคล้องกันว่า การที่บุคคลมีแบบอย่างเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมจะทำให้บุคคลเกิดการเลียนแบบและมีพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่เหมาะสมเช่นเดียวกับตัวแบบ อาทิ จากการศึกษาของอารมณีสานานุกู (2544) ได้ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการประหยัดทรัพยากรของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 2,645 คน พบว่า การได้แบบอย่างที่ดีในการประหยัดมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อการประหยัดทรัพยากร พฤติกรรมการประหยัดการใช้จ่าย พฤติกรรมการประหยัดพลังงานและวัสดุ และพฤติกรรมการประหยัดเวลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

ขณะที่จากการศึกษาของฐานันดร เปียศิริ (2545) ที่ได้ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการประหยัดพลังงานไฟฟ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดในเขตเมือง ที่เข้าร่วมโครงการห้องเรียนสีเขียวและโรงเรียนที่ไม่เข้าร่วมโครงการห้องเรียนสีเขียว พบว่า การเห็นแบบอย่างการประหยัดไฟฟ้าจากครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้เกี่ยวกับการประหยัดไฟฟ้า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 สอดคล้องกับการศึกษาของนิภาพร โชติสุคนธ์ (2545: 60-70) ซึ่งศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของนักศึกษามหาวิทยาลัย จำนวน 400 คน จากมหาวิทยาลัยที่เป็นส่วนราชการประเภทจำกัดรับนักศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง พบว่า การเห็นแบบอย่างที่ดีจากครอบครัว เป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับที่ 2 ของพฤติกรรมการเสริมสร้างและอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยว และพบอีกว่านักศึกษาที่ให้เห็นแบบอย่างจากบิดามารดามากเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมดังกล่าวมากด้วย ขณะที่จากการศึกษาของกุหลาบ ไทร โพรธิ์ภู (2546) ยังพบว่านักเรียนที่เห็นแบบอย่างการรักษาความสะอาดจากครอบครัวมาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการรักษาความสะอาดทั้งส่วนตัวและส่วนรวมมากกว่านักเรียนที่เห็นแบบอย่างการรักษาความสะอาดจากครอบครัวน้อย

นอกจากนี้จากการศึกษาของธิดารัตน์ ธนานนท์ (2546) ยังพบว่าการเปิดรับข่าวสารจากเพื่อน จากพ่อแม่/ผู้ปกครอง วิทยุ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งทะเล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ซึ่งผลการวิจัยที่ได้พบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของอำนาจ ประสิทธิ์พรหม (2540) วิชยานนท์ สุทธิโส (2546) ชโลชิต รัภัทรพาณิชย์ (2545) และจากการศึกษาของกนกพิชญ์ จันทสร (2548) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยังพบว่าปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสารส่งผลต่อเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนส่งผลต่อเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

อีกทั้งจากการศึกษาของภคพร ศรีดาว (2550) ยังพบว่า การเลียนแบบเพื่อน การเลียนแบบครู สัมพันธภาพของนักเรียนกับผู้ปกครองและลักษณะทางกายภาพในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ถึงร้อยละ 46.10

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการเห็นแบบอย่างที่เหมาะสมน่าจะเป็นตัวแปรสาเหตุที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา โดยตัวแบบที่เป็นแบบอย่างนั้น อาจเป็นได้ทั้งพ่อแม่ เพื่อน ครูอาจารย์ และสื่อต่างๆ

ดังนั้นในการศึกษาคั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงคาดว่าความเห็นแบบอย่างที่เหมาะสมน่าจะมีอิทธิพลต่อตัวแปรต่างๆ ได้แก่ พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ความหมายของการเห็นแบบอย่างที่เหมาะสม

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการเห็นแบบอย่าง พบว่ามีการศึกษาความหมายของการเห็นแบบอย่างที่แตกต่างกันไปตามบริบทที่ศึกษา เช่น วิชาสถิติ ชั่ววัลลี, งานตาวินิตานนท์ และวิริณธ์ ธรรมนารถสกุล (2547: 14) ที่ศึกษาแบบอย่างในการทำงานของข้าราชการได้ให้ความหมายของการมีแบบอย่างในการทำงานว่า หมายถึง ปริมาณการสังเกตเห็นหรือรับรู้ของบุคคลว่ามีบุคคลอื่น ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อตนได้กระทำพฤติกรรมทั้งดีและไม่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ขณะที่มัณฑนาวัตี เมธาพัฒนา (2547) ที่ศึกษาปรากฏการณ์ในสถานศึกษาแบบอย่างด้านจริยธรรมจากบิดามารดาและลักษณะทางจิตที่เกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานอย่างมีจริยธรรมของนักศึกษาศาสนา พยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในเขตภาคกลาง ได้ให้ความหมายของแบบอย่างด้านจริยธรรมจากบิดามารดาว่าหมายถึง บทบาทของบิดามารดาของการกระทำใดๆ ในทุกเรื่องที่บิดามารดาได้แสดงออกมาและเด็กได้สัมผัสทั้งภายในและภายนอก ซึ่งมีส่วนสำคัญในการเกิดพฤติกรรมด้านจริยธรรมของเด็ก โดยเฉพาะแบบอย่างด้านจริยธรรมที่ไม่ดีจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมในการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ดีเช่นกัน ซึ่งจะโยงไปถึงอนาคตของเด็กด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการเห็นแบบอย่างที่เหมาะสมนั้นจะมุ่งเน้นเฉพาะการแสดงแบบอย่างที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่สนใจศึกษาเท่านั้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงได้ให้ความหมายของการเห็นแบบอย่างที่เหมาะสมว่า หมายถึง การที่บุคคลสังเกตเห็นหรือรับรู้ว่าตัวแบบซึ่งเป็น ผู้ที่มีความสำคัญต่อตนได้กระทำพฤติกรรมที่เหมาะสมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยจำแนกออกเป็น การเห็นแบบอย่างจากพ่อแม่ การเห็นแบบอย่างจากเพื่อน การเห็นแบบอย่างจากครูอาจารย์ และการเห็นแบบอย่างจากสื่อต่างๆ

2.3.3 เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เจตคติถือว่าเป็นจิตลักษณะหนึ่งในแปดของทฤษฎีคัตตันไม่จริยธรรม จากหลักฐานทางการวิจัยในวิชาจิตวิทยาสังคม อาจกล่าวได้ว่าเจตคติเป็นจิตลักษณะที่มีผู้เห็นว่ามี ความเกี่ยวข้องโดยตรงมากที่สุดกับพฤติกรรม โดยเจตคติอาจทำนายพฤติกรรมได้แม่นยำตั้งแต่ร้อยละ 10 ถึง 60 (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2531: 129-130) ด้วยเหตุนี้จึงมีงานวิจัยจำนวนมากที่สนใจศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของ

พฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลได้นำตัวแปรเจตคติมาร่วมในการศึกษาแล้วต่างได้ข้อสรุปที่สอดคล้องกันว่าเจตคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ งานวิจัยของชโลจิต ธีภักทรพานิชย์ (2545) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของวัยรุ่นที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่3 จำนวน 271 คน พบว่าการที่กลุ่มตัวอย่างมีเจตคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดีจะมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมของวัยรุ่นที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สอดคล้องกับงานวิจัยของนิภาพร โชติสุคนธ์ (2545: 94-96) ที่พบว่านักศึกษาที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาก เป็นผู้มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวและพฤติกรรมรักษาระเบียบมากกว่านักศึกษาที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์น้อย ขณะที่ฐานันดร เปียศิริ (2545: 149-157, 180-185) ก็พบว่า นักเรียนที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมประหยัดไฟฟ้ามาก มีพฤติกรรมการประหยัดไฟฟ้าทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พฤติกรรมการใช้ไฟฟ้าส่วนตัว พฤติกรรมการประหยัดไฟฟ้าในครอบครัว และพฤติกรรมการประหยัดไฟฟ้าเพื่อส่วนรวมมากกว่านักเรียนที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมประหยัดไฟฟ้าน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมประหยัดไฟฟ้าเป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับแรกในทุกพฤติกรรม และจากการศึกษาของวิชานนท์ สุทรโส (2546) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความผันแปรกับพฤติกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ก็พบว่าเจตคติเป็นปัจจัยที่มีความผันแปรกับพฤติกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ ผู้ที่มาเยือนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้จากการศึกษาในระยะต่อมาของอังคนาวรรณ ยิ่งยืน (2548) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สุภรัช งามรัศมีวงศ์ (2550) ที่ศึกษาเจตคติและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 และภคพร ศรีดาวเรือง (2550) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ก็พบว่ายังคงยืนยันผลเช่นเดียวกันว่าเจตคติมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเจตคติมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบุคคลกลุ่มต่างๆ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงคาดว่าเจตคติน่าจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ด้วย

ความหมายของเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เจตคติเป็นศัพท์เทคนิคทางจิตวิทยาซึ่งหมายถึงทัศนคติที่นักจิตวิทยาสังคมยุคปัจจุบันมีความเห็นค่อนข้างพ้องกันว่า หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ และแนวโน้มของพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อบุคคลหรือสิ่งของ หรือความคิดใดๆก็ตามในลักษณะของการประเมินค่า โดยความรู้สึก ความเชื่อ และแนวโน้มของพฤติกรรมนี้ต้องคงอยู่นานพอสมควร (ลีทวิชค วรานูสันติกุล, 2548: 99-100 อ้างอิงจากOskamp, 1977; Petty & Cacioppo, 1981; Eagly & Chaiken, 1993; Petty & Wegener, 1998) ขณะที่ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2531: 125-127) ก็มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าเจตคติเป็นจิตลักษณะประเภทหนึ่งของบุคคลที่อยู่ในรูปของความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกนี้เกิดจากความรู้เชิงประเมินค่าของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์หรือมีโทษมากน้อยเพียงใด ซึ่งทำให้เกิดความพอใจหรือไม่พอใจ และมีความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้นไปในทางที่สอดคล้องกับความชอบหรือไม่ชอบของตนต่อสิ่งนั้น ฉะนั้นบุคคลจึงสามารถมีเจตคติต่อสิ่งต่างๆ มากมาย แม้แต่เจตคติต่อตนเองหรือเจตคติต่อการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด โดยเจตคติของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดมี 3 องค์ประกอบ องค์ประกอบแรกคือ ความรู้เชิงประเมินค่า หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดว่าดีมีประโยชน์และ/หรือเลวมากน้อยเพียงใด จัดเป็นองค์ประกอบที่เป็นต้นกำเนิดของเจตคติของบุคคลต่อสิ่งต่างๆ ดังนั้น หากบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่าต่อสิ่งต่างๆ ไม่สมบูรณ์หรืออาจมีความรู้ที่ผิดพลาดจะทำให้เกิดอคติหรือลำเอียงและอาจทำให้เกิดผลเสียหายต่อผู้ยึดถือหรือส่วนรวมได้มาก องค์ประกอบที่สอง คือ ความรู้สึกพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ส่วนใหญ่แล้วความรู้สึกพอใจของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งจะเกิดโดยอัตโนมัติและสอดคล้องกับความรู้เชิงประเมินค่าต่อสิ่งนั้นด้วย จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเจตคติ และองค์ประกอบที่สาม คือ ความพร้อมกระทำ หมายถึง การที่บุคคลมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม ทะนุบำรุง สิ่งที่เขาชอบ พอใจและพร้อมที่จะทำลายหรือทำเพิกเฉยต่อสิ่งที่เขาไม่ชอบหรือไม่พอใจ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการศึกษาเจตคตินั้นเป็นการศึกษาถึงความรู้เชิงประเมินค่าหรือความเชื่อ/ความเห็น ความรู้สึก และแนวโน้มของการแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยสนใจศึกษาเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงได้ให้ความหมายของเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมว่าหมายถึง การที่บุคคลมีการรับรู้การคิดเชิงประเมินค่าเกี่ยวกับประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และโทษของการไม่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความรู้สึกพอใจในประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และไม่พอใจในโทษของการไม่อนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม ตลอดจนแนวโน้มของการกระทำตามความรู้สึกรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.3.4 ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน

ตามแนวคิดทฤษฎีด้านไม่จริยธรรมการมุ่งอนาคตควบคุมตนถือว่าเป็นจิตลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง หรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2531: 90-91) โดยผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนจะสามารถคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของอนาคตและสามารถตัดสินใจเลือกกระทำ หาทางแก้ปัญหาและวางแผนดำเนินการเพื่อผลในอนาคต รู้จักการปฏิบัติให้เกิดการอดได้รอได้อย่างเหมาะสม และสามารถให้รางวัลตนเองเมื่อทำดีและลงโทษตนเองเมื่อทำไม่เหมาะสม (วิลาสลักษณ์ ชวัลลี, งามตา วนินทานนท์ และวิริณห์ ชรรมนารดสกุล, 2547: 41)

ซึ่งจากการประมวลทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน พบว่าลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่เหมาะสมหลายประเภท รวมถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น พฤติกรรมการลดการทิ้งขยะ (ลินดา สุวรรณดี, 2543) พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (นิภาพร โชติสุดแสน์, 2545) พฤติกรรมประหยัดทรัพยากรในหน่วยงาน (ชวนชัย เชื้อสาธุชน, 2545) พฤติกรรมการประหยัดไฟฟ้า (ฐานันตร์ เปียศิริ, 2545) และพฤติกรรมประหยัดน้ำ (Corral-Verdugo & Pinheiro, 2006: 191-198) นอกจากนี้จากการศึกษาของอังคณาวรรณ ยิ่งยี่น (2548) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 480 คน ยังพบว่าลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์พฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้มากที่สุด

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนน่าจะเป็นตัวแปรสำคัญหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามพบว่านอกจากพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้วยังพบว่าลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนมีอิทธิพลต่อจิตพอเพียง (นิศากร สนามเขต, 2550; จิตติพร ไวโรจน์วิทย์การ, 2551) ดังนั้นในการศึกษารุ่นนี้คณะผู้วิจัยจึงคาดว่าลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนน่าจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและจิตพอเพียงของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ความหมายของลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน

วิลาสถักษณ์ ชั่ววัลลี, งามตา วนิทนานนท์ และวิริทธิ์ ธรรมนารตสกุล (2547: 41) ได้ให้ความหมายของลักษณะมุ่งอนาคตการควบคุมตน ไว้ดังนี้ ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถที่จะคาดการณ์ไกลและเห็นความสำคัญของผลดีและผลเสียที่จะเกิดในอนาคต สามารถวางแผนการปฏิบัติเพื่อรอรับผลดีหรือป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ส่วนการควบคุมตน หมายถึง ความสามารถที่จะละเว้นการกระทำบางชนิดหรือความสามารถที่จะเริ่มกระทำพฤติกรรมที่ต้องใช้ความอดทนหรือเสียสละและทำพฤติกรรมนั้นได้อย่างมีปริมาณและคุณภาพเหมาะสมเป็นเวลานานพอที่จะนำไปสู่ผลที่ต้องการในอนาคตได้ สอดคล้องกับดวงเดือน พันธุมนาวิน (2531: 86-93) ที่เห็นว่าลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะคาดการณ์ไกลไปในอนาคต โดยคิดได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ทั้งผลดีและผลเสีย และเห็นความสำคัญของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น ส่วนการควบคุมตนหรือการมีวินัยในตนเอง หมายถึง การบังคับตนเอง การปรับปรุงตนเอง หรือการจัดระเบียบพฤติกรรมบางชนิดของตนเอง เพื่อเป้าหมายของการจัดสร้างพฤติกรรมใหม่ที่นำปรารถนาเพิ่มปริมาณพฤติกรรมนั้นๆ และอนุรักษ์พฤติกรรมที่ดีมีประโยชน์ ตลอดจนการลดหรือจัดพฤติกรรมเดิมที่ไม่นำปรารถนาให้หมดไปจากตน โดยการจัดการของตนเองและไม่ต้องพึ่งการควบคุมบังคับจากผู้อื่น

อย่างไรก็ตาม พบว่า ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในปรากฏการณ์เดียวกัน กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีความต้องการผลในอนาคตมากกว่าผลในปัจจุบัน แล้วดำเนินการปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายในอนาคตนั้น โดยการอดได้รอได้ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนมีกระบวนการสองขั้นตอน ตอนแรก คือ สาเหตุที่ทำให้บุคคลเลือกที่จะรับผลที่ดีมากที่จะมีมาในอนาคตแทนการรับผลเล็กน้อยในปัจจุบัน ลักษณะนี้คือ ลักษณะมุ่งอนาคต ตอนที่สอง คือ การกระทำที่เป็นขั้นตอน เพื่อนำไปสู่ผลที่ปรารถนาที่จะมีมาในอนาคตโดยการอดได้รอได้ ซึ่งอาจจะต้องปฏิบัติเป็นระยะเวลาหรือต้องรอคอยผลนาน ความสามารถส่วนนี้คือ การควบคุมตน ดังนั้นผู้ที่เน้นในประเด็นต่างส่วนกันของปรากฏการณ์เช่นนี้จะเรียกชื่อปรากฏการณ์นี้ว่า ลักษณะมุ่งอนาคต ส่วนผู้ที่เน้นความสามารถในการปฏิบัติเพื่อรอรับผลที่ต้องการจะเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า การควบคุมตน แต่เนื่องจากลักษณะมุ่งอนาคตและการควบคุมตนเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในปรากฏการณ์เดียวกัน บางครั้งทำให้เกิดการแยกแยะไม่ออก (อุบล เลี้ยววาริณ, 2552: 25)

ดังนั้น สรุปได้ว่า ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนว่าหมายถึง ความสามารถที่จะคาดการณ์และวางแผนเพื่อรอรับผลดีหรือป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ตลอดจนสามารถควบคุมตนเองให้รู้จักอดได้ รอได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้บรรลุผลที่ต้องการ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้

คณะผู้วิจัยได้จำแนกลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเองเป็น 2 องค์ประกอบ คือ ลักษณะมุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง

2.3.5 จิตพอเพียง

นอกจากจิตลักษณะที่สำคัญจากทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรมแล้ว การที่บุคคลจะเป็นคนดีที่เก่งและมีความสุขได้นั้น นักวิชาการในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์เห็นว่ากรมมีจิตลักษณะที่แสดงถึงความพอเพียงก็เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง (คุณเดือน พันธมนาวิน, 2552ก: 10-12) นอกจากนี้จิตพอเพียงยังถือว่าเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญของพฤติกรรมพอเพียง ดังได้กล่าวไว้แล้ว

จิตลักษณะที่แสดงถึงความพอเพียงเป็นตัวแปรที่สร้างขึ้นตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงอธิบายสรุปได้ว่า ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (เย็นใจ เลหาวิช, 2552: 2 อ้างอิงจาก มูลนิธิชัยพัฒนา, 2552)

จากแนวพระราชดำริข้างต้นนักวิจัยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์จึงได้นำมาเป็นกรอบความคิดในการสร้างตัวแปรด้านจิตลักษณะเพื่อที่จะอธิบายถึงความพอเพียงของบุคคล โดยเรียกชื่อว่า “จิตพอเพียง” ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีงานวิจัยหลายชิ้นที่ให้ข้อสรุปที่ตรงกันว่าจิตพอเพียงเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความพอเพียงพอประมาณของบุคคล อาทิ พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (นิภาพร โชติสุคนธ์, 2545) พฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมการออมเงิน พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม พฤติกรรมสนับสนุนให้ผู้อื่นปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และความสุขในชีวิต (จิตติพร ไร่โรจน์วิทยาการ, 2551) เป็นต้น ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงคาดว่าจิตพอเพียงน่าจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการศึกษารุ่นนี้ด้วย

ความหมายของจิตพอเพียง

จิตพอเพียง หมายถึง จิตลักษณะที่มีความพอเพียง ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ความมีเหตุผล หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่เกี่ยวกับการคิด การใช้สติและปัญญาในการแก้ไขเรื่องราวหรือปัญหาต่างๆ จำแนกเป็น การคิดแบบสาเหตุ-ผล การคิดแบบเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ และการคิดเหตุผลแบบนิรนัย-อุปนัย-จัดกลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (โกศล มีคุณ, 2551: 22)

การคิดแบบสาเหตุ-ผล หมายถึง จิตลักษณะที่เป็นการคิด การรับรู้และความเชื่อที่แท้จริง หรือข่าวสารที่มีการพิสูจน์ความเป็นสาเหตุและผลตามกฎการเปลี่ยนแปลงไปด้วยกัน กฎการเกิดก่อน และกฎความเที่ยงตรงภายใน จนทำให้เกิดความแน่ใจว่าเป็นสาเหตุและผลกันจริงๆ

การคิดแบบเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ หมายถึง การคิดโดยใช้หลักการ วิธีการของการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วย การแก้ปัญหาโดยใช้หลักการควบคุมตน หลักการให้นิยามปฏิบัติการและหลักการวัดหรือการศึกษาจากคนจำนวนมาก

การคิดเหตุผลแบบนิรนัย-อุปนัย-จัดกลุ่ม หมายถึง การลงความเห็นโดยการพิจารณาจากหลักทั่วไปเพื่อสรุปกรณีเฉพาะหรือการสรุปหลักทั่วไปโดยนำกรณีเฉพาะหลายกรณีมาอ้างอิง รวมถึงการลงความเห็นโดยวิธีพิจารณาจากกรณีเฉพาะเพื่อจัดเข้ากลุ่มที่เป็นส่วนใหญ่

2) การมีภูมิคุ้มกันตน หมายถึง การที่บุคคลเตรียมตนเองให้พร้อมที่จะรับการโจมตีหรือการชักจูง โดยการรับการโจมตีหรือช่วยอย่างอ่อนๆ ในประเด็นที่กระทบต่อความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อ ซึ่งเมื่อถูกโจมตีเช่นนั้น บุคคลจะหาข้อมูลหลักฐานมาลบล้างการโจมตีนั้นทำให้มีความรู้และเจตคติที่เพิ่มขึ้นจนเกิดภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งมากขึ้นตามไปด้วย จำแนกเป็นการมองโลกในแง่ดี ความชอบเสี่ยง สติสัมปชัญญะ และการจัดการความเครียด ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (คุณเดือน พันธมนาวิน, 2552ข: 2-3)

การมองโลกในแง่ดี หมายถึง วิธีการคิดและความคาดหวังของบุคคลในการปรับตัวเมื่อเผชิญสถานการณ์ที่ทำให้ท้อหรือเมื่อเกิดปัญหาในชีวิต หรือเมื่อเกิดอุปสรรคปัญหา

สติสัมปชัญญะ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะหยุดเพื่อที่จะพิจารณาประมวลข้อมูลรอบด้านเพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสม ซึ่งทำให้ดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท

ความชอบเสียด หมายถึง จิตลักษณะของบุคคลที่ ชอบความทำทายเป็นสุขตื้นตื้น ซึ่งโดยส่วนใหญ่ มักเป็นสิ่งที่เป็อันตรายหรือการช่วยจากสิ่งที่ไม่ดี

การจัดการความเครียด หมายถึง จิตลักษณะของบุคคลที่แสดงถึงความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล หรือความไม่สบายใจ โดยยึดหลักแนวทางการจัดการในทางที่ดีและเหมาะสม

3) การรับรู้คุณค่าความดี หมายถึง ภาวะทางจิตใจของบุคคลที่มีการรับรู้ประโยชน์หรือคุณค่าที่ตนได้รับการปฏิบัติอย่างดี จากบุคคลอื่น สิ่งอื่น ก่อให้เกิดความตระหนัก ความซาบซึ้งและความสำนึกที่จะกระทำการตอบแทนทั้งทางตรงและ/หรือทางอ้อม จำแนกเป็น การรับรู้คุณค่าความดีของบุคคล การรับรู้คุณค่าความดีของแผ่นดิน และความอ่อนน้อมถ่อมตน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (อุบล เลี้ยววาริณ, 2551: 34-35)

การรับรู้คุณค่าความดีของบุคคล หมายถึง ภาวะทางจิตใจของบุคคลที่มีการรับรู้ประโยชน์หรือคุณค่าที่ตนได้รับการปฏิบัติอย่างดีจากบุคคลอื่นซึ่งอาจจะเป็น บิดามารดา ครูบาอาจารย์ เพื่อน พี่น้อง ญาติ ผู้มีพระคุณ ผู้มีบุญคุณทั้งหลาย ก่อให้เกิดความตระหนัก ความซาบซึ้งและความสำนึกที่จะกระทำการตอบแทนทั้งทางตรงและทางอ้อม

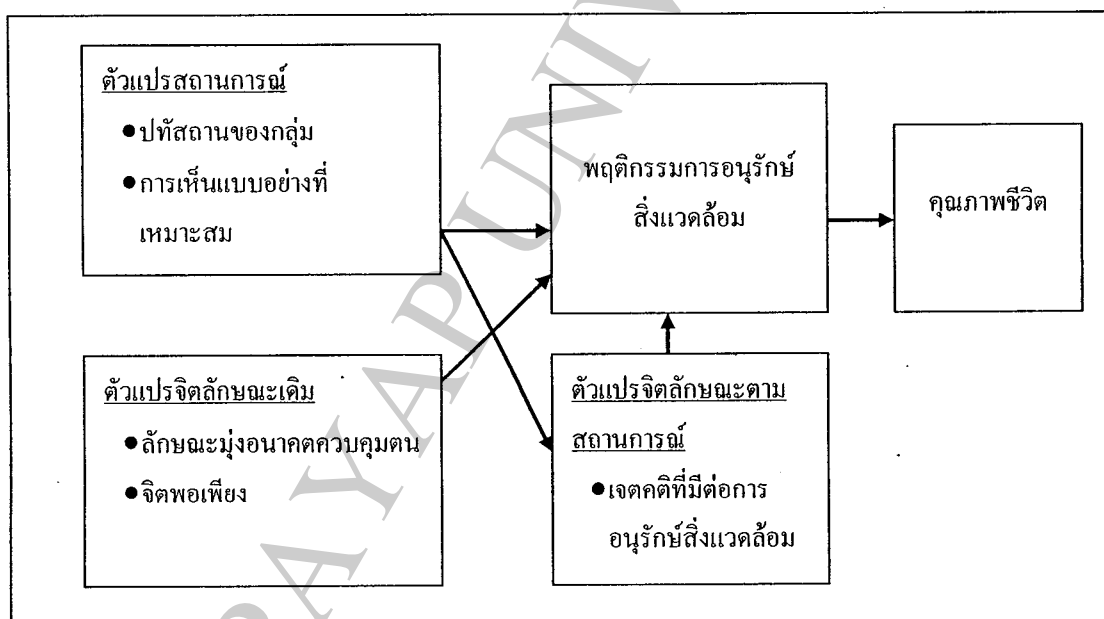
การรับรู้คุณค่าความดีของแผ่นดิน หมายถึง ภาวะทางจิตใจของบุคคลที่มีการรับรู้ประโยชน์หรือคุณค่าที่ตนได้รับจากสังคม ประเทศ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความตระหนัก ความซาบซึ้งและความสำนึกที่จะกระทำการตอบแทนทั้งทางตรงและ/หรือทางอ้อม

ความอ่อนน้อมถ่อมตน หมายถึง ภาวะทางจิตใจที่ไม่กระด้างปราศจากความหยิ่ง ยโส โอหังหรือเห็นความสำคัญของตนกว่าคนอื่น มีความเคารพให้เกียรติแก่ผู้อื่น

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า จิตพอเพียง หมายถึง จิตลักษณะของบุคคลที่แสดงถึงความพอเพียงตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยในการศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้จำแนกจิตพอเพียง ออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ ความมีเหตุมีผล การมีภูมิคุ้มกันตนและการรับรู้คุณค่าความดี

2.4 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

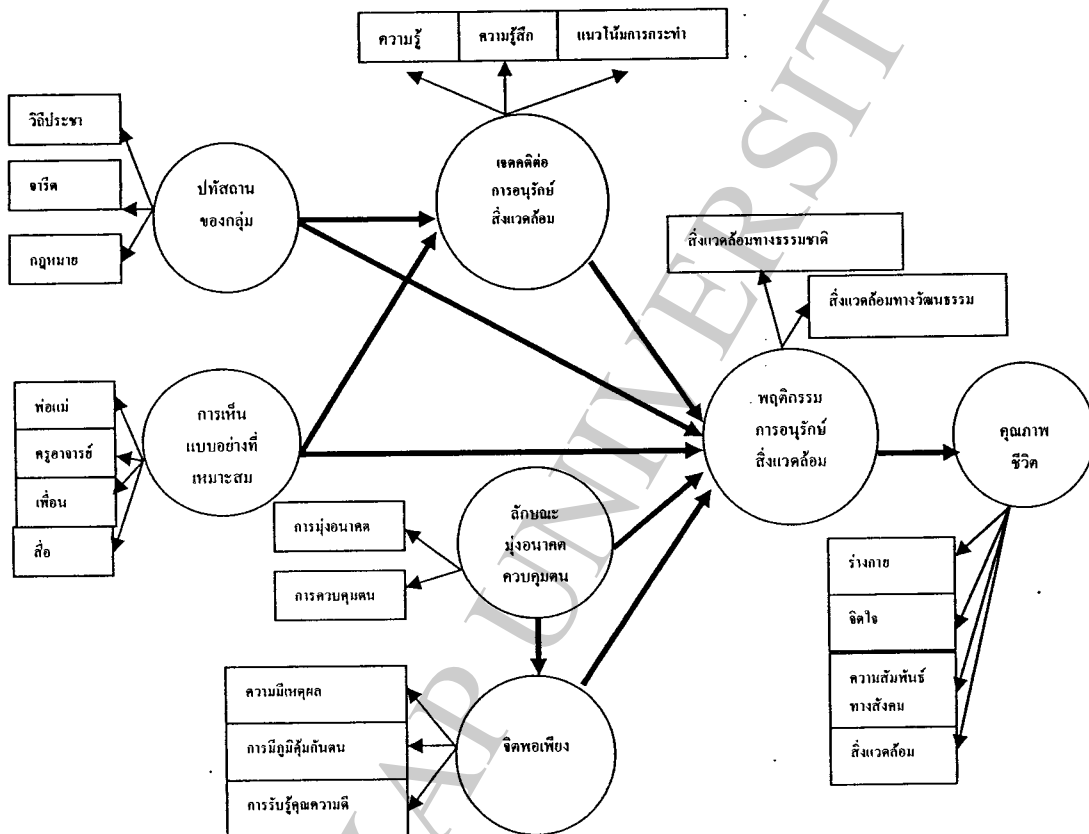
ในการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี จังหวัดเชียงใหม่ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและได้ศึกษาตัวแปรสำคัญที่พบว่ามีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังนี้คือ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคม ได้แก่ ตัวแปรปทัสถานของกลุ่ม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura ได้แก่ ตัวแปรการเห็นแบบอย่างที่เหมาะสม ซึ่งตัวแปรจากทั้งสองแนวคิดนี้ถือว่าเป็นตัวแปรลักษณะของสถานการณ์ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้แก่ ตัวแปรลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้แก่ ตัวแปรจิตพอเพียง ซึ่งตัวแปรจากทั้งสองแนวคิดนี้ถือว่าเป็นตัวแปรจิตลักษณะเดิม โดยมีตัวแปรเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งถือว่าเป็นตัวแปรจิตลักษณะตามสถานการณ์เป็นตัวแปรคั่นกลาง ดังภาพ 2.2

ภาพ 2.2 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

2.5 สมมติฐานของการวิจัย

จากกรอบแนวความคิดของการวิจัย ผู้วิจัยได้นำตัวแปรต่างๆมาสร้างเป็นโมเดลสมมติฐาน (Hypothesized model) ซึ่งเป็นโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี จังหวัดเชียงใหม่ ดังภาพ 2.3

ภาพ 2.3 โมเดลสมมติฐาน

จากภาพ 2.3 เป็นการแสดงโมเดลสมมติฐานความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี จังหวัดเชียงใหม่ โดยสมมติฐานนี้เกิดขึ้นจากกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมและศึกษาตัวแปรสำคัญที่พบว่ามีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบุคคล จากทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญต่างๆ ผู้วิจัยจึงกำหนดสมมติฐานการวิจัยว่า โมเดลสมมติฐานที่

ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจะมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีสมมติฐานย่อยตามเส้นทางอิทธิพลของตัวแปรต่างๆ ดังนี้

1. ปทัสถานของกลุ่มมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตคติที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านเจตคติที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพชีวิตผ่านเจตคติที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
2. การเห็นแบบอย่างที่เหมาะสมมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตคติที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านเจตคติที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพชีวิตผ่านเจตคติที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมคนมีอิทธิพลทางตรงต่อจิตพอเพียงและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านจิตพอเพียง รวมทั้งมีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพชีวิตผ่านจิตพอเพียงและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. จิตพอเพียงมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพชีวิตผ่านพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
5. เจตคติที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพชีวิตผ่านพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
6. พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพชีวิต